

Michiel de Ruyter: zeeheld of geluksvogel?

Michiel de Ruyter is onze grootste zeeheld, beroemd geworden door zijn tocht naar Chatham waar hij door de ketting over de Medway voer. Maar hoe heldhaftig was Michiel nou echt tijdens die actie? En was De Ruyter die uitmuntende zeeman, of had hij vooral geluk tijdens zijn gewaagde tocht? Frits de Ruyter de Wildt, nazaat van de admiraal, weet meer over het karakter van zijn voorvader.

Tekst: Michiel van Straten Foto's: Stichting Michiel de Ruyter

De zeehelden uit ons roemrijke verleden waren meestal geen lieverdjes. Denk bijvoorbeeld aan Jan Pieterszoon Coen, die op een zeer gewelddadige manier huishield in de Indische archipel. Maar wat zegt de drieste aanval op de Engelse vloot in Chatham, nu precies 350 jaar geleden, eigenlijk over De Ruyter? Hoe goed was hij eigenlijk als zeeman? Het had op veel momenten mis kunnen gaan. Heeft hij bij die exercitie enorm veel geluk gehad, of is zijn heldendom terecht? En hoe was hij als persoon? Had ook hij zijn duistere kant? Schrijver en predikant Gerard Brandt was een tijdgenoot van Michiel de Ruyter. In 1687 schreef hij het lijvige boek *Het leven en bedrijf van Michiel de Ruyter*. De moderne, hertaalde

In 1667 schilderde Pieter Cornelisz van Soest dit tafereel over het veroveren van de *Royal Charles*

links: Portret van De Ruyter in het boek 'Tooneel des Oorlogs' van Lambert van den Bosch

versie biedt een boeiend overzicht van wie De Ruyter was, en hoe hij zo groot is geworden. 'Zonder Gerard Brandt was Michiel de Ruyter waarschijnlijk nooit een held geworden', meldt de hedendaagse achterflap. Het boek blijkt dan ook een lofzang.

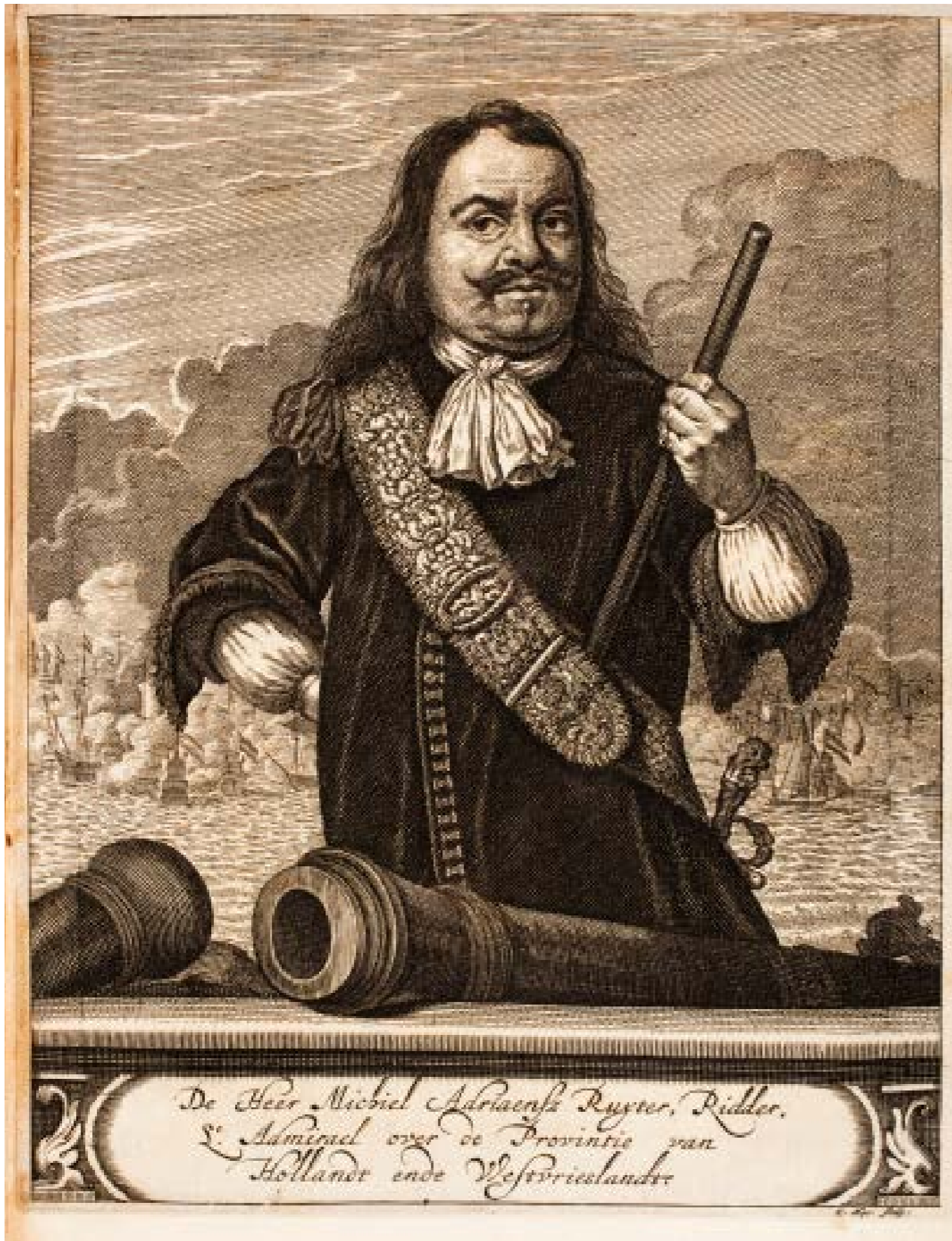
Brandt zet De Ruyter neer als een plichtsgetrouwe en bescheiden man die zijn leven in het teken stelt van het dienen van God en vaderland. Als hij niet bezig was met het dienen van zijn meerderen op zee, of met het vrijkopen van gevangengenomen 'christenslaven', zat hij thuis hele dagen in de bijbel te lezen, aldus Brandt. Misschien moeten we hier niet vergeten dat Brandt naast schrijver ook predikant was - toont hij De Ruyter niet al te godvruchtig?

Maar tussen de loftuigen leren we de persoon De Ruyter beter kennen dankzij de buitengewone episodes en anekdotes uit zijn leven. De kleine Michiel is een kwajongen die

in de straten van Vlissingen vechtend zijn leiderschap afdwingt. Op zijn elfde (!) gaat hij naar zee. Hij leert snel en veel, in de koopvaardij en walvisvaart en is al jong kapitein. Wanneer hij als kapitein in de koopvaardij kapers treft op open zee gaat hij met een kleinerschip achter hén aan in plaats van andersom. Van schrik slaan de kapers op de vlucht.

Listig

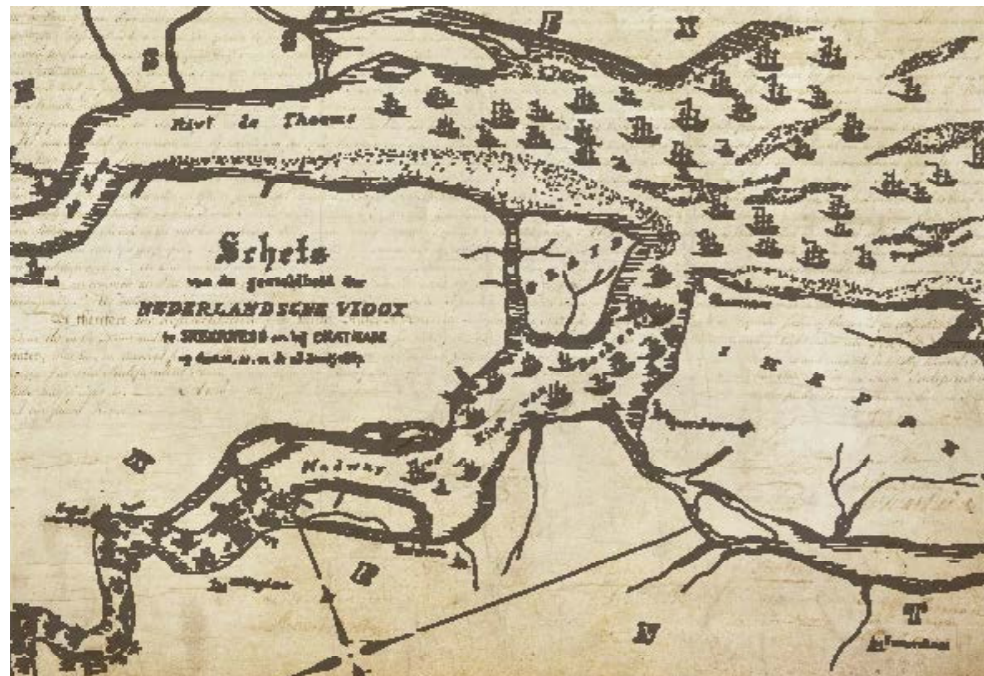
Op een ander moment dreigt een confrontatie met Duinkerkers die sterker zijn uitgerust. In de nacht laat De Ruyter op zijn schip de verlichting opsteken van een oorlogsschip. De list werkt, de sterk bewapende Duinkerkers laten hem met rust. De volgende dag dreigt

De Heer Michiel Adriaensz Ruyter, Ridder,
Admiraal over de Provincie van
Hollandt ende Westvrieslander

THE DUTCH RAID

In juni 1667 vaart Michiel de Ruyter met een vloot van bijna 200 schepen naar Chatham aan de Medway, een zijtak van de Theems. Zijn doel: vernietigen van de daar verzamelde Engelse oorlogsvloot. Succes zou Holland een steviger positie geven in de onderhandelingen die in Breda met de Engelsen gaande waren. Ondanks de hoge moeilijkheidsgraad van de missie slaagt De Ruyter er in om een groot deel van de Engelse schepen te vernietigen en er twee mee te nemen uit het hol van de leeuw, waaronder de *Royal Charles*, het grootste marineschip van de Engelsen. Dit staaltje brutaliteit maakte de heldenstatus van Michiel Adriaensz de Ruyter nog groter dan die tijdens zijn leven al was. In 2017 is het 350 jaar geleden dat *The Dutch Raid* plaatsvond. Dat wordt in Chatham in juni groots herdacht, door Engelsen en Nederlanders gezamenlijk.

boven: Frits de Ruyter de Wildt leidt de Stichting Michiel de Ruyter

links: Een nagetekende schets van de situatie in 1667, een deel van de vloot bleef in de Thamesmond

linksonder: Ets uit de biografie door Gerard Brandt met de Medway in vlammen

“MICHIEL DE ROVER”

Bij het uitkomen van de speelfilm over Michiel de Ruyter in 2015 kondigde de actiegroep ‘Michiel de Rover’ aan te gaan protesteren tegen de verering van de ‘koloniale zeeschurk’. Hun kritiek betrof de rol van De Ruyter in de slavenhandel. Niet als slavenhandelaar, maar als ‘beschermheer van de Nederlandse slavenhandel.’ Brandt beschreef weliswaar meerdere momenten waarop De Ruyter Hollandse slaven in krijgsgevangenschap vrijkocht. Maar de actiegroep verzette zich ‘tegen verheerlijking van De Ruyter, die de beschermheer was van de Nederlandse slavenhandel’. Want: ‘In 1665 heroverde hij na strijd tegen de Engelse koloniale concurrenten in West-Afrika het (slaven)fort Gorée en beschermde hij slavenfort Elmina, waardoor hij de Nederlandse slavenhandel veilig stelde. Dat moet niet worden geëerd, maar juist verafschuwd.’

een nieuwe confrontatie. Als De Ruyter te dicht bij een andere Duinkerker zal komen zal die zien dat hij met een zwak koopvaardijschip te maken heeft en de aanval inzetten, redeneert de Ruyter. Maar omkeren kan ook niet, dat zal de Duinkerker namelijk direct aanmoedigen om ten strijde te trekken. De Ruyter gaat daarom achter de Duinkerker aan, maar doet net of hij enkele zeilen kapot zeilt en mindert zo vaart. Zo vermijdt hij een werkelijk treffen. Ook nu weet hij dus door slimheid het lijf en dat van zijn bemanningsleden te redden.

Zo zit het leven van De Ruyter vol voorbeelden van slim opereren; voor het winnen van confrontaties hoeft De Ruyter niet per se het sterkste schip of de krachtigste wapens te hebben. Prachtig is het verhaal van het moment dat De Ruyter weet dat hij aan een confrontatie met een sterkere tegenstander niet kan ontkomen en zijn schip dik laat insmeren met boter. De kapers enteren het schip maar krijgen er letterlijk geen voet aan de grond doordat alles glibberig is. Een kort gevecht is voldoende om vervolgens als overwinnaar naar Vlissingen te varen. Stinkend naar bedorven boter, dat wel.

Gelovig tot op het bot

Het boek van Gerard Brandt blijft een heldenepos. Ik kom geen vlekje tegen. Om het verhaal van Brandt beter te kunnen duiden maak ik een afspraak met Frits de Ruyter de Wildt, bij hem thuis in de Haagse wijk Statenkwartier, toepasselijk genoeg. Frits stamt af van Michiels dochter Alida Potts-De Ruyter. Hij ontvangt me met koffie en een enorme hoeveelheid kennis over het leven van zijn voor-

vader. Ik zit dan ook tegenover de voorzitter van Stichting Michiel de Ruyter. In het jaar van de herdenking van de tocht naar Chatham (bij het verschijnen van deze Spiegel zijn juist alle festiviteiten in Chatham bezig - red.) heeft hij het er druk mee. Hoe ziet Frits het boek van Gerard Brandt?

‘Daar zou Michiel de Ruyter zelf waarschijnlijk niet zo blij mee zijn geweest’, reageert hij. ‘Teveel een heldenepos. En ook te gekleurd door de tijd. Het is duidelijk geschreven in een tijd die veranderde en waarin er iconen nodig waren. Hijzelf zal, zoals ik hem inschat, bescheidener zijn geweest over zijn eigen rol.’ Ook Brandt noemt Michiel de Ruyter een zeer bescheiden man (‘gelovig tot op het bot’, bevestigt Frits), en ook dat is meer dan een mening. Zo is het bekend dat De Ruyter in een eenvoudig huis woonde (Frits: ‘Wie in het City Hotel Amsterdam een kopje koffie drinkt doet dat in De Ruyters voormalige woonkamer’), waarvan je aan de buitenkant niet kon zien dat daar een vermogend admiraal woonde. De Ruyter was rijk en bleef dat tot aan zijn dood zonder het te tonen. Zijn geloof hield hem gematigd, bescheiden en plichtsgetrouw. ‘Thuis was hij eigenlijk oersaai’, zegt Frits lachend.

Schrik en zegen

‘Your family has a tendency of coming here unannounced’ krijgt Frits de Ruyter de Wildt te horen wanneer hij in het najaar van 2015 in Chatham onaangekondigd aanklopt bij Richard Holdsworth, de directeur van *The Historic Dockyard*. Britse humor. De Engelsen leden in 1667 natuurlijk een dramatische nederlaag, die sindsdien door henzelf aange-

WIE VOER NU DE KETTING DOOR?

De overlevering is dat Michiel de Ruyter met zijn schip de ketting brak die als verdediging door de Engelsen over de Medway was gespannen. Dat klopt niet, hij liet dat over aan Jan van Brakel, zo is tegenwoordig de gangbare gedachte. Maar ook dat is zeer twijfelachtig. Gerard Brandt schreef al in 1687: ‘Commandeur Jan Daniëlsz van Rijn die Van Brakel met zijn brander *Pro Patria* volgde, zeilde recht op de ketting af zodat die brak’. Later voegde hij daar aan toe: ‘Overigens beweren sommigen dat de ketting door schout-bij-nacht Vlug werd losgemaakt. Hij zou een aantal matrozen aan land hebben gezet die een van de ijzeren bouten waar de ketting aan vast zat, losbraken.’ Die ketting blijft een mysterie. Zie ook de aflevering over de tocht naar Chatham van het televisieprogramma ‘Ten Strijde!’ op: www.uitzendinggemist.net.

duid wordt als *our most glorious defeat*. Spreekt er respect jegens een vroegere vijand uit deze uitspraak? Of is er meer aan de hand?

Dat wij Nederlanders De Ruyter als zeheld zien is één ding. Hoe werd en wordt hij door anderen gezien? Als antwoord toont Frits me een herdenkingsmunt, aan twee zijden in kleur bedrukt. ‘Dit laat goed zien hoe er over De Ruyter gedacht werd en wordt’, legt hij uit. Aan een kant staat onder het wapen van *De Zeven Provinciën* de tekst *Immensi Tremor Oceani*, wat ‘de grote schrik van de oceanen’ betekent. Frits: ‘Dat was de bijnaam die de Europese zee machten aan De Ruyter gaven’. Aan de andere kant is het hekschild van de *Royal Charles* getoond, het schip dat De Ruyter meenam uit Chatham. (Het echte schild hangt nog steeds in het Rijksmuseum.)

Frits: ‘Daaronder staat feitelijk het motto dat de Engelsen hanteren voor hun nederlaag: *Benedictio in Dissimulant*, anders gezegd *a blessing in disguise*. ‘Doordat de Hollanders de Engelse vloot in Chatham hebben vernietigd hebben de Engelsen een nieuw 50 *ship program* moeten starten. Daarmee verkregen ze in de jaren die kwamen een technologische voorsprong op de Hollanders, want ze hadden toen de modernste vloot van Europa.’ Ah, dat verklaart *‘our most glorious defeat’* dus, de nederlaag hielp de Engelsen uiteindelijk terug in het zadel. Volgens Frits werken daarnaast de moderne commerciële belangen van

rechtsboven: Het standbeeld van Michiel de Ruyter in Vlissingen

onder: De krijgsraad aan boord van de *De Zeven Provinciën*, het admiraalschip van Michiel Adriaensz de Ruyter, 10 juni 1666

het toerisme in en rond Chatham niet in het nadeel van de populariteit van De Ruyter. ‘Medway was een rivier, maar na de samenvoeging van een aantal gemeenten langs de rivier is het nu een nieuwe plaats. En dit is de manier om die plek op de kaart te zetten.’ Er kan tegenwoordig geprapt worden met de Engelsen over hun *most glorious defeat*, zo vertelt Frits. ‘In de jaren zeventig had je een Nederlands marinefregat met de naam *De Ruyter*. Dat voer eens onder de Tower Bridge in Londen door. Op het moment dat de brug open staat en het schip daar passeert roept men over de omroepinstallatie van de Tower Bridge om, zodat iedereen het kan horen: “*De Ruyter is here ... again.*” De Engelsen respecteren De Ruyter en zijn zeemanschap. Dat kan ook nauwelijks anders, beargumenteert Frits, die een Engelse professor aanhaalt die De Ruyter groter vindt dan hun eigen Lord Nelson want ‘er is geen admiraal in de geschiedenis die 27 zeeslagen heeft gewonnen.’

Zijn kracht

Wat was er dan zo bijzonder aan hem? ‘Hij was maritiem geniaal’, vertelt Frits. Waar zat hem dat in? ‘Ik denk dat hij driehonderd jaar vooruitliep op *naval tactics* doordat hij werkte middels wat in de Marine nu “*mission command*” genoemd wordt. [Frits heeft zelf bij de Marine gezeten, MvS.] Delegeren. Hij had een aantal scenario’s, maar hij had zijn manschappen zodanig goed opgeleid en opgevoed dat die binnen de gegeven opdracht zelf konden handelen.’ Dat was nodig ook, want hij was nog flink ziek vlak voordat de aanval op Chatham werd ingezet. De door Brandt geroemde bescheidenheid wordt door Frits beaamd: ‘Hij liet veel aan zijn manschappen

over, hij gaf vertrouwen.’ En hij had nogal wat ervaring. Frits somt in staccato op: ‘Naar zee op zijn elfde. Mariniertje spelen. Op zijn zeventiende krijgsgevangen op de Spaans-Franse grens, loopt terug naar Vlissingen. Walvisvaart, koopvaardij, kaapvaart. Uitstapjes naar VOC eskaders. *To name a few.*’

Maar, werp ik tegen, hij heeft met zijn tocht naar Chatham toch ook enorm veel geluk gehad? De Medway staat bekend als een zeer lastig te bevaren rivier, met zijn vele bochten en ondieptes. Op sommige plekken konden schepen niet eens naast elkaar varen, zo ondiep was het er. Dan was er een flinke getijstroom, en bovenal: precies toen De Ruyter het nodig had om de rivier in zuidwestelijke richting op te varen kreeg hij de noordoostenwind mee. Ze werden voortdurend vanaf alle kanten beschoten. Er waren schepen afgezonken, er lag een ketting over de rivier. Het had toch op heel veel manieren mis kunnen gaan? Frits: ‘Het is ook een paar keer eerder misgegaan. In de tijd van Maarten Tromp zijn er al pogingen geweest om havens binnen te gaan. Maar dan moesten ze zich toch op het laatste moment terugtrekken. In

links: In 1660 ontving Michiel de Ruyter een Deense adellijke titel, dit was het bijbehorende wapen

De voor dit jaar ontworpen herdenkingsmunt, met aan een kant het Engelse motto

moord op een van zijn schepen als straf met een bijbel op een zandbank zet. Die zandbank staat bij vloed wel zes meter onder water. Zo iets doen wij nu niet meer. Het was wel een man van zijn tijd. Wat dat betreft zal het geen lieverdje geweest zijn. Aan de andere kant: je wordt niet zomaar door je mannen "Bestevaer" genoemd.' Hij werd gezien als een 'beste vader' voor zijn mannen.

De Engelsen

Misschien ligt de ultieme beoordeling wel in de handen van de Engelsen, De Ruyters vroegere vijand. Hoe zien de Britten hem? Als boef, zeeheld, geluksvogel? De Engelse historicus Geoffrey Regan belicht in zijn boek *Naval Blunders* in detail over de gebeurtenis als 'een van de meest vernederende maritieme rampen uit de Engelse geschiedenis'. Hij legt de nadruk op de 'bestuurlijke incompetentie, volkse hysterie en vuile lafheid' van de Engelsen. Maar daarnaast roemt Regan 'de moed van de gewone [Hollandse] zeelui'. Veelzeggend is wat hij schrijft over de reac-

ties van de Engelsen destijds: 'Met volmaakte vaardigheid keerden de Hollanders met hun veroveringen terug over de Medway, waarbij zij zelfs aan de Engelsen lof ontlokten voor hun navigatie'. Als zelfs je vijand je deskundigheid waardeert hoeft er niet meer getwijfeld te worden aan je kwaliteiten, lijkt me. ☺

Verder lezen:

- *Het leven van Michiel de Ruyter* door Gerard Brandt.
- *Met Michiel de Ruyter naar zee* door Jaap Kiers.
- Het speciaal voor de herdenking gemaakte stripboek *De Ruyter – de tocht naar Chatham!* door Stichting Michiel de Ruyter is verkrijgbaar via www.strip2000.nl/chatham/.

Stichting Michiel de Ruyter

De Stichting Michiel de Ruyter, geleid door nazaat Frits de Ruyter de Wildt, richt zich op het bevorderen van de nagedachtenis van Michiel de Ruyter. Zie: www.deruyter.org.

Chatham is een aantal gelukzalige omstandigheden bij elkaar gekomen.' De wind. Het kunnen omkopen van Engelse (!) loodsen, die door hun eigen regime niet betaald werden vanwege een lege schatkist en door de Hollanders wel. Genialen hebben ook wel eens wat geluk nodig.

Na een uur praten heb ik nog niks negatiefs gehoord. Is er dan niks op Michiel de Ruyter aan te merken? Frits: 'Hij kon hard zijn. Er is een verhaal bekend dat hij de dader van een